

Thesaurus Romanus Peyensis

Laat Romeinse
goudschat Pey

Het Paardje van Pey: een bijzonder verhaal

In 1990 is een landbouwer uit Pey aan het werk op zijn akker. Zijn oog valt op twee gouden munten. Van enthousiasme glipt één goudstuk gelijk weer uit zijn hand en kan hij het, ondanks verwoed zoekwerk, niet meer terugvinden. Zo'n 25 jaar later, begin 2014, gaat de grondeigenaar, Ger Boonen, met zijn neefje terug naar de vondstplek en vindt dan met een metaaldetector 5 nieuwe goudstukken. Na overleg met amateur archeoloog Nelis Bougie meldt hij zijn vondst, waarna archeologen van RAAP ter plekke een opgraving uitvoeren. Daarbij wordt een kuil aangetroffen met daarin nog een aantal nieuwe gouden munten en fragmenten van zilveren vaatwerk met op één, zoals later zal blijken, het Paardje van Pey. Al snel is duidelijk dat het gaat om een unieke vondst en wordt er samenwerking gezocht met de Vrije Universiteit van Amsterdam, het Limburgs Museum en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

De vondst toont aan dat, anders dan in de geschiedenisboeken wordt beweerd, de Romeinen ook na het jaar 406 nog in Nederland waren. Twaalf gouden munten, negen verknipte en verbogen stukken zilver, een zilverbaar en een gouden ring getuigen van een cruciale wending in onze geschiedenis aan het begin van de vijfde eeuw. De jongste munten zijn geslagen onder keizer Constantijn III (407-411). Deze munten vertonen geen gebruikssporen, hetgeen betekent dat de schat kort na 411 zal zijn begraven.

De begraver van de schat van Pey zou daarmee zeer wel een Germaanse officier in Romeinse dienst hebben kunnen zijn die aan het hof van Constantijn III goede relaties had. Het goud en zilver kan dan als beloning voor zijn diensten hebben gediend. De schat kan kort na het jaar 411 begraven zijn tijdens de crisis die ontstond na de nederlaag en dood van Constantijn III in Zuid-Gallië. Zijn Germaanse bondgenoten kwamen er nu alleen voor te staan en konden zonder steun van Rome de druk van nieuwe invallen niet meer weerstaan. De schat reflecteert ultieme pogingen van het Romeinse gezag om vooral de Maas- en Rijnvallei te controleren en van daaruit greep te krijgen op de aangrenzende regio's.

Overzicht van de goudschat bestaande uit een ensemble van munten, een ring, een zilverbaar en fragmenten van zilveren vaatwerk.

De schat bestaat uit gouden munten en kapot gehakt zilveren vaatwerk. Wie deed dit en waarom? Het hakzilver is afkomstig van diverse stukken vaatwerk, waaronder zeker drie verschillende schalen. Eén randfragment heeft unieke graveringen in de vorm van een verguld paard met ruiter die - nog net te zien - in zijn rechterhand het uiteinde van een speer vasthoudt. Het steigerende paard lijkt een leeuwachtig roofdier te vertrappen. Dit deel past in een veel grotere voorstelling met vermoedelijk jachtscènes. De complete schaal moet een indrukwekkende omvang hebben gehad: op basis van het randfragment zal een doorsnede van 70 cm en een gewicht van circa 5 kilo niet onwaarschijnlijk zijn.

De goudschat van Pey en het einde van het Romeinse Rijk in Nederland

Dankzij de opgraving is de archeologische samenhang van de schat, een ondiepe kuil waarin de schat oorspronkelijk was begraven en de directe omgeving, goed onderzocht en opgetekend. Verspreid in de kuil kwamen 5 nieuwe munten en stukken zilver te voorschijn. Daarmee vormt de schat de eerste goed gedocumenteerde laat-Romeinse goudschat van Nederland.

Buiten de kuil ontbrak ieder spoor van (laat-)Romeinse bewoning en ook amateurarcheologen hebben op de aangrenzende akkers in het verleden geen enkel object uit de Romeinse tijd gevonden. Iedere aanwijzing voor menselijke bewoning in de directe omgeving van de vondstplek ontbreekt. Dit leidt tot de veronderstelling dat de schat destijds bewust is begraven, uit veiligheids-overwegingen in een crisis, uit religieuze overwegingen, of een combinatie van beide. Opmerkelijk is in dit verband de landschappelijke ligging van de vondstlocatie: op een onbewoonde plek aan het uiteinde van een landtong omgeven door drassige laagten. Dit zou kunnen wijzen in de richting van een rituele begraving.

Om de historische samenhang te verduidelijken is de jongste munt, die van Constantijn III, het startpunt. In het begin van de 5de eeuw heerst er grote politieke en militaire chaos in het noorden van het Romeinse Rijk. Vaak wordt het rampjaar 406, als Germaanse stammen massaal de Rijn nabij Mainz overtrekken en diep doordringen in Gallië, als einddatum gezien van het Romeinse Rijk in het Rijnland. Blijkbaar is onze streek hier echter minder door getroffen en kon het Romeinse gezag zich langer handhaven. De Romeinse keizer Constantijn III die in 407 vanuit Britannië Gallië binnentrok en daar tot 411 heerste, speelt daarbij een bijzondere rol. Hij zou de grenzen van het Romeinse Rijk beschermd hebben niet zozeer door het (her)bouwen van forten als wel door met de geldbuidel te zwaaien en verbonden te sluiten met Germaanse krijgsheren aan beide zijden van de Rijn. Hij zou aldus rust en controle herstellen aan de grens.

Embleem van keizerlijke functionarissen belast met het doen van schenkingen namens de keizer, afkomstig uit de Notitia Dignitatum.

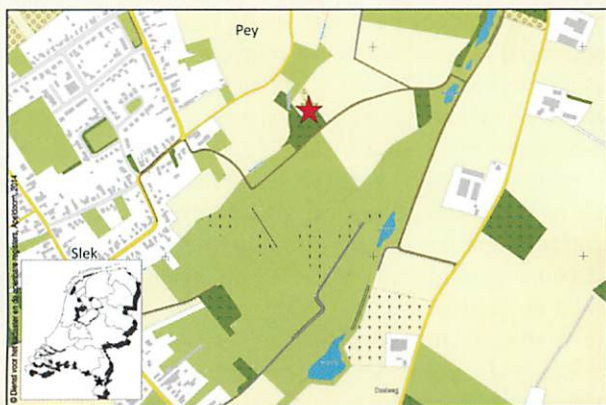
Dit zilveren vaatwerk vertegenwoordigde een belangrijk statussymbool in het laat-Romeinse Rijk. Tevens fungeerde het als een belangrijk geschenkobject van de Staat in het diplomatieke verkeer met lagere overheden, maar ook met Germaanse leiders binnen en buiten de rijksgrens. De *Notitia Dignitatum* (een belangrijk document over de organisatie van het Romeinse staatsapparaat rond 400) vermeldt het bestaan van speciale functionarissen belast met het doen van schenkingen namens de keizer; hun ambtsinsigne toont zakken gouden munten alsook grote zilveren schalen gevuld met goudstukken. Verondersteld wordt dat het schaalfragment gevonden in Pey oorspronkelijk uit zo'n keizerlijke gift afkomstig is en een geschenkobject van het hoogste niveau betreft, afkomstig uit de directe omgeving van de keizer. Hoe kan nu, tegen deze achtergrond, het kapot knippen van zo'n kostbaar stuk worden begrepen?

Gouden munt van keizer Constantijn III.

Hakzilver weerspiegelt de economische en militaire crisis van het laat-Romeinse Rijk. Er moet begin 5de eeuw sprake zijn geweest van een omvangrijke stroom van goud en zilver van het Romeinse centrum naar de barbaarse periferie in het kader van wanhopige pogingen de grensverdediging in stand te houden en hulptroepen te rekruteren.

Er ontstond in deze chaotische fase een groot tekort aan giftobjecten van edelmetaal voor het belonen van Germaanse legeraanvoerders en hun volgelingen. In deze samenhang ontwikkelde zich de praktijk om kostbaar vaatwerk te verknippen om Germaanse soldaten te kunnen betalen, voor wie uiteindelijk alleen de zilverwaarde telde. Voor de hand ligt dat dit vaatwerk oorspronkelijk in complete toestand aan Germaanse leiders is geschonken en dat deze laatsten het dan lieten verknippen teneinde de stukken onder hun aanhang te kunnen verdelen.

*Figuur 1: Ligging plangebied (rode ster);
Inzet: ligging in Nederland (ster).*

De goudschat van Pey is een vondst met een bijzonder verhaal. Zij vormt een uniek tijdsdocument voor de laatste fase van het Romeinse Rijk in Nederland. Uniek voor ons land is de gecombineerde samenstelling van gouden munten en fragmenten van zilveren vaatwerk. Een schat die vooral verbonden lijkt met ultieme pogingen van keizer Constantijn III om opnieuw greep te krijgen op de grensverdediging in de Nedergermaanse provincie.

De muntschat is te bezichtigen in het Limburgs Museum te Venlo.

[Met dank aan RAAP, Vrije Universiteit van Amsterdam, Restaura en Limburgs Museum voor het beschikbaar stellen van informatie en afbeeldingsmateriaal.]

